

Πολλές εκατοντάδες αριθμούν τα είδη των δεινοσαύρων που έζησαν πάνω στη Γη για 160.000.000 χρόνια. Άλλα από αυτά κατάφεραν να επιζήσουν μερικές χιλιετίες κι άλλα κυριάρχησαν για πολλά εκατομμύρια χρόνια. Μερικά έκαναν απλησίαστα ρεκόρ, καθώς μπόρεσαν να επιβιώσουν για περίπου 75 εκατομμύρια χρόνια. Αρκεί να συγκρίνουμε την παρουσία τους αυτή με των τεράστιων μαμούθ, που επιβίωσαν περίπου 200.000 χρόνια, ή με του σύγχρονου ανθρώπου, που καλύπτει τα μισά από αυτά, αφού μόλις πριν από 100.000 χρόνια πρωτάρχησε τα δειλά του βήματα προς την εξέλιξη.

Σίγουρα θα τρόμαζαν με τη φοβερή τους όψη τους ανθρώπους, αν υπήρχαν στην εποχή τους, αλλ' αυτό θα ίσχυε μόνο μέχρι να τους γνωρίσουν και να μπορούν να τους ξεχωρίσουν. Ελάχιστοι από το πλήθος των δεινόσαυρων ήταν επικίνδυνοι. Από τους πολλούς, ο μόνος κίνδυνος ήταν να πατήσουν κάποιον κατά λάθος, αλλά το ίδιο ίσχυε κι αντίστροφα, αφού υπήρξαν και δεινόσαυροι, πολύ μικροί, μερικοί από τους οποίους χωρούσαν μέσα σε μian ανθρώπινη χούφτα. Χάθηκαν όλοι, πριν από 66 εκατομμύρια χρόνια, την εποχή του μεγάλου αφανισμού, όπως ονομάστηκε.

Κοινά γνωρίσματα των δεινοσαύρων ήταν ότι γεννούσαν αβγά, είχαν σώμα καλυμμένο από σκληρά κι αδιάβροχα λέπια, διέθεταν τέσσερα πόδια και μπορούσαν να μετακινηθούν γρήγορα. Άλλοι, όμως, από αυτούς στηρίζονταν μόνο στα δυο τους πόδια και κατάφεραν έτσι να τρέξουν χρησιμοποιώντας τα μπροστινά σαν χέρια κι άλλοι ήταν αναγκασμένοι να χρησιμοποιούν και τα τέσσερα για να σταθούν. Άλλοι ήταν σαρκοφάγοι, άλλοι φυτοφάγοι κι άλλοι εντομοφάγοι, ενώ υπήρχαν και μερικά είδη που δεν έκαναν διάκριση στην τροφή τους. Άλλοι ζούσαν στη στεριά, άλλοι πετούσαν κι άλλοι κατοικούσαν μέσα στο νερό.

Αν κάποιος το καλοσκεφτεί, ίσως να πιστέψει πως η Φύση έδωσε στα ερπετά σημαντικές επιλογές, πέρα από τους απογόνους σε ευθεία γραμμή που φτάνουν ως τις σημερινές κάθε είδους σαύρες κι εκείνους που πέταξαν ως αχρείαστα τα πόδια και μεταλλάχτηκαν σε φίδια. Μη μπορώντας ίσως να προβλέψει τις μέλλουσες κλιματολογικές και γεωλογικές συνθήκες, η Φύση δημιούργησε δυο κυρίαρχες ομοταξίες: Τους ποικιλόθερμους δεινόσαυρους, που η θερμοκρασία τους επηρεαζόταν από το περιβάλλον, και τα θερμόαιμα θηλαστικά, που διαθέτουν δικούς τους μηχανισμούς για να διατηρούν την κατάλληλη γι' αυτά θερμοκρασία.

Οι πρώτοι ήταν σκεπασμένοι με αδιάβροχα λέπια που σε πολλές περιπτώσεις αποτελούσαν τέλειους κι αδιαπέραστους θώρακες. Τα δεύτερα ήταν σκεπασμένα με γούνα, που βοηθούσε το σώμα να διατηρείται ζεστό και στα μεγάλα κρύα. Μια τρίτη επιλογή ήταν τα ζώα εκείνα

που μαρτυρούσαν πως για κάμποσο καιρό η Φύση έμεινε αναποφάσιστη: Είχαν μοιρασμένες ιδιότητες ερπετού και θηλαστικού, όπως ο σημερινός ορνιθόρυγχος της Αυστραλίας κι ο μυρμηγκοφάγος της Νότιας Αμερικής, δύο από τα ελάχιστα είδη της κατηγορίας αυτής, που επιζούν ακόμα.

Άλλωστε, αν οι δεινόσαυροι είχαν επιζήσει, θα έβλεπαν τους σωσίους τους σε πολλά κατοπινά θηλαστικά. Ζώα που τους μοιάζουν καταπληκτικά κι όμως δεν έχουν καμιά σχέση μαζί τους. Ο στεγόσαυρος, για παράδειγμα, θα χρειαζόταν να επιστρατεύσει όλη του την προσοχή για να μην μπερδέψει το κριάρι με κάποιον συγγενή του, καθώς τα κοκάλινα εξογκώματα του κεφαλιού του έδιναν την εντύπωση των γυριστών κεράτων του θηλαστικού, που, όπως αυτός, ορμά ενάντια στον αντίπαλό του και τον χτυπά με κεφαλιές, ή βόσκει αμέριμνα χορτάρι.

Αν ο στεγόσαυρος ζούσε ακόμα, θα έπρεπε να βάλει τα δυνατά του για να καταλάβει ότι το κριάρι τρέχει στα τέσσερα κι όχι στα δύο, όπως αυτός, κι έχει κέρατα αντί κεράτινο στεφάνι: Ίχνη του βρέθηκαν στη Βόρεια Αμερική, είχε μήκος δυόμισι μέτρα και ύψος ενάμισι κι έζησε πριν από 75 εκατομμύρια χρόνια.

Κι ο διπλόδοκος, που έζησε πριν από 150 εκατομμύρια χρόνια, θα χρειαζόταν να προσέξει πολύ για να μην περάσει την καμηλοπάρδαλη για το μικρό του αδερφάκι, μια κι αυτός την ξεπερνούσε κάμποσες φορές σε όγκο. Κι αυτός τρεφόταν με κορφές δέντρων και φυτά. Αλλά κι ο τρικεράτοπα ς, ένας από τους τελευταίους των δεινοσαύρων, που έτρωγε φυτά για να ζήσει, κάλλιστα μπορούσε να μπερδευτεί με τον ρινόκερο, αν και ο ίδιος είχε μήκος εννέα και ύψος τρία μέτρα. Βρέθηκε να έχει ζήσει στη Βόρεια Αμερική 70 με 66 εκατομμύρια χρόνια πριν από την εποχή μας.

Οι πρώτοι από τους δεινοσαύρους, που εμείς γνωρίζουμε ότι υπήρξαν, έζησαν γύρω στα 230 με 220 εκατομμύρια χρόνια πριν από την εποχή μας. Είναι ο αζεντόσαυρος (πριν από 230 εκατομμύρια), ο χερερόσαυρος (πριν από 230 με 215) κι ο εωράπτορας (πριν από 225), που ήταν και τα πιο παλιά γνωστά μας σαρκοφάγα. Από τα πιο παλιά γνωστά μας εντομοφάγα είναι ο συντάρσιος, που βρέθηκε στη Ζιμπάμπουε, είχε μήκος τρία μέτρα κι ήταν ταχύτετος κι ευκίνητος. Γύρω στα 200 εκατομμύρια χρόνια πριν, παρουσιάστηκαν οι πρόγονοι των σημερινών κροκοδείλων, μακρινοί συγγενείς των δεινοσαύρων. Χρειάστηκαν περίπου εκατό εκατομμύρια χρόνια για να πάρουν τη σημερινή τους μορφή.

Από τους πιο παλιούς φυτοφάγους δεινόσαυρους που γνωρίζουμε είναι ο κολοραντόσαυρος

της Αργεντινής, που είχε μήκος τέσσερα μέτρα, κι ο γερανόσαυρος

της Νότιας Αφρικής, με ύψος μόλις μισό μέτρο. Κι οι δυο έζησαν πριν από 200 εκατομμύρια χρόνια, ενώ ο τεράστιος δικραόσαυρος της Ανατολικής Αφρικής, που είχε μήκος 13 με 20 μέτρα κι ύψος έξι, κυριάρχησε από τα 195 ως τα 141 εκατομμύρια χρόνια πριν, παρ' όλο που δεν είχε κανένα αμυντικό όπλο απέναντι στα σαρκοβόρα του καιρού του, πέρα από τον τεράστιο όγκο του.

Ο γρήγορος λετόσαυρος, που δεν ξεπερνούσε το ένα μέτρο, έζησε πριν από 190 εκατομμύρια χρόνια στη Νότια Αφρική κι ο τετραπλάσιος σε όγκο βουλκανόδοντας στη Ζιμπάμπουε, πριν από 185. Κι ο γιουνανόσαυρος, που σε μέγεθος δεν ξεπερνούσε έναν μεγάλο σκύλο, έζησε πριν από 180 εκατομμύρια χρόνια.

Οι φυτοφάγοι δεινόσαυροι άρχισαν σιγά σιγά να αυξάνονται σε μέγεθος και σε πλήθος, ώσπου, από την αρχή της Κρητιδικής περιόδου (πριν από 140 εκατομμύρια χρόνια), κυριάρχησαν πάνω στη Γη. Οι χουαγιαγκόσαυροι έζησαν στην Κίνα πριν από 162 με 148 εκατομμύρια χρόνια και είχαν διαστάσεις 4 επί 1,5 μέτρο. Οι καμπτόσαυροι στην Ευρώπη και στη Β. Αμερική πριν από 155 με 140, με διαστάσεις 7 επί 6. Γύρω στα 150 εκατομμύρια χρόνια πριν, έζησαν ο δημοφιλής βροντόσαυρος (είκοσι μ. μήκος) κι ο βαρόσαυρος (27 μ.). Από τότε ως τα 130 εκατομμύρια χρόνια πριν, επέζησε ο βραχιόσαυρος στη Β. Αφρική και στη Β. Αμερική. Είχε μήκος 23 μέτρα και ύψος 12 (όσο μια τετραώροφη πολυκατοικία), ζύγιζε πάνω από 70 τόνους και χρειαζόταν 1,5 τόνο χορτάρι για τροφή κάθε μέρα, όταν οι σημερινοί ελέφαντες βολεύονται συνήθως με εβδομήντα κιλά. Ήταν, όμως, τελείως άκακο ζώακι. Μοναδικός κίνδυνος που υπήρχε από αυτόν, ήταν να πατήσει κάποιον κατά λάθος.

Η κυριαρχία των φυτοφάγων διάρκεσε ως τα 100 εκατομμύρια χρόνια πριν, την ίδια εποχή που ένα νέο είδος ερπετών ξεκίνησε ν' απλώνεται πάνω στον πλανήτη: τα φίδια. Μετά, ο κόσμος των δεινοσαύρων άρχισε να καταρρέει, ανεξάρτητα από το είδος της τροφής τους, αν και ο πιο μεγάλος γνωστός μας σαρκοφάγος δεν ξέρουμε να είχε εμφανιστεί ακόμη. Ήταν ο τυραννόσαυρος, ίχνη του οποίου βρίσκουμε στη Β. Αμερική και στην Κίνα από τα 88 ως τα 66 εκατομμύρια χρόνια πριν. Είχε μήκος 14 μέτρα και ύψος πάνω από 5,5 και μπορούσε να σταθεί στα πίσω πόδια.

Το 66ο εκατομμύριο χρόνων πριν από την εποχή μας ήταν θανατηφόρο για τους

δεινοσαύρους. Κανένας τους δεν ξεπέρασε αυτό το χρονικό όριο. Οι φυτοφάγοι κορυθόσαυρος και βραχυκεράτοπας πρωτοεμφανίστηκαν 140 εκατομμύρια πριν. Στα 66 εξαφανίστηκαν. Το ίδιο και ο μικρός σε μέγεθος πρωτοκεράτοπας που έζησε στη Μογγολία από τα 110 εκατομμύρια χρόνια πριν, όπως κι ο λίγο μεγαλύτερος αβακεράτοπας (από τα 100 εκατομμύρια) της Β. Αμερικής κι ο τεράστιο Μαιάσαυρος (από τα 90), ο μόνος δεινόσαυρος που ξέρουμε ότι το θηλυκό φρόντιζε τα μικρά του. Στα 66 εκατομμύρια χρόνια πριν, εξαφανίστηκαν ο άκακος γίγαντας σαυρόλοφο

ς κι ο παμφάγος στρουθιόμιμος, που πρωτοπαρουσιάστηκαν στα 80 εκατομμύρια χρόνια πριν από την εποχή μας. Τον ίδιο καιρό χάθηκε κι ο τρικεράτοπας που εμφανίστηκε στα 70 αλλά κι ο δωδεκάμετρος ανατοτιτάνας με τα χίλια δόντια, που περπάτησε τη γη από τα 68 εκατομμύρια χρόνια πριν. Αμέτρητα είδη δεινοσαύρων, όλα όσα είχαν επιζήσει μέχρι αυτό το χρονικό σημείο, χάθηκαν τότε.

Είπαν πως πρόκειται για μυστήριο αλλά δεν είναι, αν αναλογιστεί κάποιος, πόσο διάστημα καλύπτει αυτό το ένα εκατομμύριο χρόνια. Ανάμεσα στ' άλλα, είναι 25 φορές μεγαλύτερο από το σύνολο της ζωής του σύγχρονου ανθρώπου πάνω στη γη και 100 φορές πιο πολύ από τον χρόνο που πέρασε απ' τη στιγμή που ο άνθρωπος χρησιμοποίησε την πέτρα ως πρώτη ύλη για να διευκολύνει τη ζωή του. Μόλις 40.000 χρόνια κύλησαν από τότε που διαμορφώθηκε ο χόμο σάπιενς, όπως ονομάζεται, και λιγότερο από 10.000, αφότου μπήκε στη νεολιθική εποχή. Και από το 1.000.000 χρόνια πριν από την εποχή μας, ως σήμερα, η επιφάνεια της Γης σκεπάστηκε με παγετώνες τέσσερις φορές. Μία θα ήταν αρκετή για να εξαφανιστούν όλοι οι μεγάλοι ποικιλόθερμοι δεινόσαυροι. Η βία της φύσης δεν περιορίζεται στον νόμο της ζούγκλας. Κι όταν η οργή των φυσικών φαινομένων ξεσπάει, μόνον οι ανάλογα με τις περιστάσεις «κατάλληλα δυνατοί» μπορούν να επιζήσουν.

Όταν ο Ησίοδος μιλούσε για τους Κύκλωπες, δεν είχε ιδέα για τους δεινόσαυρους. Οι πανίσχυροι Κύκλωπες, όμως (ο Βρόντης, ο Στερόπης και ο Άργης), τους θυμίζουν με τον πελώριο όγκο τους και την τεράστια δύναμή τους. Κατείχαν τα μυστικά των καιρικών φαινομένων, καθώς βροντές, αστραπές, κεραυνοί ήταν δικά τους δημιουργήματα, όπως και η τρίαινα, που αναταράζει τη θάλασσα. Και είναι πολλοί που επιμένουν πως ήταν παιδιά του Ποσειδώνα, βοηθοί στα εργαστήρια του Ηφαιστού. Κι αυτός ο συνδυασμός εξάπτει τη φαντασία. Ζούσαν στα σπλάχνα της Γης είτε φυλακισμένοι στα τάρταρα είτε εργάτες πλάι στον θεό που δούλευε το μάγμα. Και οι άλλοι τρεις τεράστιοι, οι Εκατόγχειρες, από τα τάρταρα ελευθερώθηκαν κι εκεί γύρισαν, ως φύλακες, μετά τη Γιγαντομαχία. Και είναι ο Δίας που ελευθέρωσε και τους μεν και τους δε. Ο ίδιος που τιμώρησε τους Αλνώδες, στέλνοντάς τους στα έγκατα της Γης, για την ασέβειά τους. Και, βέβαια, οι Αλνώδες ήταν τρομακτικοί γίγαντες, αφού κατάφεραν να στήσουν το Πήλιο πάνω στην Όσσα. Το έκαναν

για να μπορέσουν να σταθούν σε σημείο πιο ψηλό από τον Όλυμπο και να κατορθώσουν να εκθρονίσουν τον Δία. Και ήταν κι αυτοί γιοι του Ποσειδώνα, οι μόνοι που μπόρεσαν να αιχμαλωτίσουν τον Άρη για περισσότερο από έναν χρόνο. Απέτυχαν όμως, επειδή η Φύση χαρίζει τον όγκο και τη δύναμη συνήθως μόνον ως όπλα αμυντικά. Σχεδόν παντού και πάντα, νικητές είναι αυτοί που μπορούν να εκμεταλλευτούν τις περιστάσεις. Οι δεινόσαυροι δεν τα κατάφεραν. Τα θηλαστικά μπόρεσαν.

(Έθνος της Κυριακής, 28.5.2009) (τελευταία επεξεργασία, 31.8.2009)